

jébe, kimagyarázni iparkodván a színi hatás eredetét, a mely Franciaországban kelt vándorútjára Hugo Victor és Dumas drámaival. Erdélyi e kérdésnek nálunk egész történetét előadja, röviden ugyan, de híven s éles felfogással.

A könyv utolsó fejezetében szépészeti alapvonalak töredékét találja az olvasó, a melyet Erdélyi a sárospataki akadémián tartott esztetikai előadásaihoz készített. Kár, hogy mindez csak töredéknek maradt. Azonban így is látjuk, hogy Erdélyi az esztetikai alapfogalmait nagyrészt a német esztetikusok után állapította meg, épen úgy, mint újabban Greguss Ágost. A ki ez utóbbinak előadásait hallgatta: sokban ráismer a közös forrásra, a melyből Erdélyi is, Greguss is merítettek. Egyik-másik része e töredéknek, főleg *a jelvi, remek és regényes* alakról szóló, egészen Hegel után van felfogva, a melyet Erdélyi részletesen is kidolgozott a *Budapesti Szemle* egyik évfolyamában. Talán nem ártott volna e kidolgozott részletet itt közzétenni, vagy e töredéket is a következő kötetre hagyni. Egyébiránt nem helytelenül van itt sem a kötet végén, mint Erdélyi esztetikai felfogásának s rendszerének dióhéjba összefoglalt kivonata.

Dr. VÁCZY JÁNOS.

Platon Theaitetosa. (Görögül és magyarul). Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Simon József Sándor*. Budapest 1890, Franklin-társulat. Ára 1 frt 20 kr. (Görög és latin remekírók. Kiadja a M. Tud. Akadémia classica-philologiai bizottsága).

Platonnak ez a párbeszéde oly problémával foglalkozik, mely ősi időkől mindekkoráig szüntelenül próbára tette a gondolkozó emberek elméjét. A legmagasabb metaphysikai tárgy, de egyúttal a legközönségebb, lehet mondani, örök emberi kérdés. Mi a tudás? Valóság-e avagy látszat, sarkaiból ki nem mozgatható absolutum, avagy időtől, tértől s a megfigyelő érzéklésétől függő relativum — ez a mélységes rejtvény volt mindenkor egyik végső czélja az elmélkedésnek, egyrészt jól felépített philosophiai rendszerekben találva külsőleg megnyugtató megfejtését, másrészt meddő tagadást fakasztva a lelkekben. Bármily nehéznek lássák a kérdés, mégis mindenütt ott találjuk mind a költészet világában, mind a valóságban, mind a tiszta ész birodalmában, és főleg a német philosophusok rendszereinek csúcspontján (Erkenntnislehre), mely felé irányulnak az összes részletes megfigyelések.

Szinte csodálnunk kellene, ha nem így volna a dolog az első igazi rendszeres alkotónál, Platonnál. Maga az ideák tana is erre utal, s valóban egy egész sora a dialektikába vágó párbeszédeknek iparkodik a szóban levő kérdést szövevényes járulékaiból kibontakoztatni. A Theaitetosban — miként a magyarázók mondani szokták — ez csak félig-meddig sikerült, mert hiszen a beszélgetők eredményül nem azt találják meg,

mi a tudás, hanem inkább azt, mi nem az. E negatív és kétségtelenül nyugtalanító vég azonban nem gátolja azt, hogy az egész mű folyamán a kérdés mivoltára vonatkozó igen jelentőségteljes megjegyzésekre ne akadjunk, melyeket csupán összefoglalnia kell az olvasónak.

A Theaitetos tulajdonképen csak bizonyítása az ideák tanának. Be kell látnunk először azt, hogy a megismerés, a tudás lehetséges valami. Ha erről meggyőződünk, önként kínálkozik a többi következtetés, mely szerint a külvilág látható és érzékelhető tárgyain és jelenségein kívül vannak oly objectumok, melyeket csak az igazi tudás ismerhet meg. Más szóval: az absolute megismerhető ideák világával szemben áll a látszat világa, melyet érzékeinkkel ismerünk meg. Az érzéklés és tudás közt áll a képzet.

Simon úr szolgálatot tett irodalmunknak, hogy Platon e nevezetes párbeszédét lefordította, s tegyük hozzá mindjárt, a kezdet nehézségeihez képest jól lefordította.

Platon Theaitetosa, mint fent említém, nemcsak tárgyánál fogva elsőrendű fontosságú, hanem finomul gondolt szerkezeténél s élvezetes előadásánál fogva is kiváló figyelmet érdemel. A módszer analitikus, vagyis: a fallaciák, az ismeretlen értékek folytonos kiküszöbölése, míg végre burkolatából kifejlik a mag, ez esetben persze a negatív meghatározás. E módszer a párbeszéd nyelvében s hangulatában, vagy hogy műszóval éljek, az előadás színezésében is megnyilatkozik: a gondolatok menetét és fokozatos tisztulását a szóváltás élénksége gyorsítja. Érde-
mül rovom fel a fordítónak, hogy az élénkséget iparkodik visszatükröz-
tetni, s ama jól ismert dialogikus fordulokat (γὰρ δὴ, πῶς γὰρ οἷ, ναί, τίμην, μὴν, πάνυ μὲν οὖν, ὀρθῶς, οὐ γὰρ, ἔγωγε, καὶ μάλισα, παντάπασι
οὖν stb). majd mindennél sikerült magyar kifejezésekkel fordítja.

Általában nem szolgálja a fordítás; de túlságosan szabadnak sem mondható. Nehézkességtől kevés kivétellel ment, s a gondolati hűség ellen ritkán vét. Nem mindig szerencsés azonban fordítónk, mikor a Platon jellemzetes periodusait szétszabdálja. Az érthetőség teszi ezt a világosság javára; csak hogy mellette nem egyszer elvesz a platonai mondatfűzés kényelmes lazasága és szétfolyó terjengőssége (Pl. 142, D: 143 A; 146 B; 148 C). A magyarság tekintetében a helyes középszert követi Simon. Értem azt a bizonyos tapintatot, mely a philosophiai stílus fordítását nem tekinti a csárdai phrasisok hálás mezejének, hanem a tudományos nyelv színvonalán meg tud maradni, anélkül, hogy a helyes nyelvhasználaton csorbát ejtene. Az olyan pórias mondások, mint a 162. p. végén «akkor egy *fabatkát* érőnek sem tartanak őt» (gör. ἄξιός οὐδ' ἐνὸς μόνου ἄν εἶη) vagy mindjárt alatta: «ezt a sok *se füle se farka dolgot*» (gör. καὶ ἄτοπα ταῦτα), az ily kifejezések*), mondom, melyek inkább

*) Más példák: 146 A: «Talán csak nem követek el *paraszt tempót*»; 146 C és 178 A: «ha valami *bakot lőnék*»; 161 A: «kritizálják»; 174 A: «*vicczes thrák szolgáltató*»; *konyitanak* (többször fordul elő. Nem szép). Merész fordítás a 179 B. pontban «az ő állításának *Achilles-sarka*» (δοκεῖ μοι μάλιστα ἀλίτρεσθαι: ὁ λόγος).

keresetteknek, mint szükségeseeknek látszanak, csak nagyon elvétve fordulnak elő; s inkább kivétel számba mennek. Viszont van azután sok ilyenfajta igen helyes magyartás: pl. 144 B. «mindannyiok *csupa* feledékenység» (λήθης γέμοντες); 148 E: «Viszont azt sem tudom *megdőlani*» (οὐ μὲν δὴ αὖ οἶδ' ἀπαλλαγήναι τοῦ); 150 E: «*megérté azt, hogy*» (τελευτώντες κ. τ. λ.); 151 D. «*megembereled magad*» (ἀνδρίζη); 153 D: «az egész világ a *feje tetejére állana*» (γῶρ. καὶ γένοιτ' ἂν τὸ λεγόμενον ἄνευ κάτω πάντα); 163 C.: «De lásd, van itt még egy más *bökkenő* is.» (προστόν). — «Nézz csak utána, hogy *lábolunk* keresztül rajta.» (διωσόμεθα); 165 B: «*felette szörnyűség*» (τὸ δεινότατον); 166 A: «egy *gyerek ember*»; 168 C: «*fiatalos hévvel*» (νεανικῶς) stb.

Nem könnyű feladat volt a platoni műnyelvvél (ha ugyan annak nevezhetjük) valahogyan megbirkózni. Hogy elvszerűen járt el Simon úr, azt látjuk a könyv végén olvasható összeállításból, a philosophiai műszavak görög-magyar gyűjteményéből, mely egyszersmind tanuságot tesz arról, hogy a fordítónak van philosophiai iskolázottsága. Ide iktatok néhányat, melyek nézetem szerint sikerültek: ἡ ἀσθησις = az érzéklés, ellentétben az ἐπιστήμη-vel (= ismeret, tudás); ἡ πράξις = a tevékenység; ἡ γένεσις = a létesülés; τὸ δύναμιν ἔχον ποιεῖν = a cselekvő erő; τὸ δύναμιν πάσχειν ἔχον = a szenvedő erő; αὐτὸ καθ' αὐτὸ a maga valóságában (lehetne így is: a maga *mivoltában*); ἡ ἀλήθεια = az igazi mibenlét stb. Csupán egy műszavával nem érték egyet. A XXXI. s következő fejezetekben mindenütt *helyes vélemény*-nek fordítja az ἀληθῆς δόξα-t, holott az összefüggésből kétségtelen, hogy itt csak a *képzet*-ől lehet szó, a minthogy a német fordítók «Vorstellung»-gal fordítják, de maga Simon úr is a XXII. fejezetben a ψευδῆς δόξα-t hamis *képzetnek* mondja.

Ha végül megemlítem, hogy a könyv bevezetésében a párbeszédnek gondolatmenetét olvassuk összefüggő előadásban, mindent elmondottam, a mi e fordításról elmondható. Kár, hogy Platon ismerettségének a mai philosophia álláspontjáról való méltatását nélkülöznünk kell e könyvben, mely egyébként lelkiismeretes eljárásról tanúskodik.

Egészben véve e fordítást a görög irodalom iránt érdeklődő művelt közönségnek jó lélekkel ajánlhatom. Remélhető, hogy Simon úr a megkezdett irányban tovább haladva, a nagy görög gondolkozó egyéb, nevezetesebb műveinek is még sorrárt keríti. Dr FINÁCZY ERNŐ.